

CARITAS U ZBRINJAVANJU PROGNANIKA I IZBJEGLICA

DR. VLADIMIR STANKOVIĆ

UVOD

Budući da je u više predavanja u ovome Tjednu već dosta toga bilo rečeno i o brizi Caritasa za prognanike i izbjeglice – a o tome će još biti riječi – naglasio bih odmah na početku da ću se u ovom izlaganju, uglavnom, ograničiti na razne akcije Hrvatskog caritasa, odnosno biskupijskih caritasa općenito, s posebnim naglaskom na kontakte s inozemstvom, odakle nam dolazi najveća pomoć. Želim biti što konkretniji i iznijeti što više podataka, iako će to biti daleko od toga da obuhvati svu raznolikost akcija koje poduzima Caritas.

NEKI POTHVATI OPĆE CRKVE

U ovom je Tjednu bilo već dosta toga rečeno o dokumentima Katoličke Crkve, o brizi za migrante općenito i za izbjeglice posebno. Zna se kako su Caritas Internationalis u Rimu, Caritas Europe, caritasi pojedinih zemalja i biskupija već godinama uključeni u napore međunarodne zajednice da ublaži patnje izbjeglica, najprije u Europi poslije 2. svjetskog rata, a zatim diljem svijeta u sve novim i novim žarištima sukoba koja rađaju milijunskim mnoštvima unutrašnjih prognanika i izbjeglica, kojih je danas u svijetu registrirano oko 15 milijuna. Osim Caritasa, tu su na djelu i druge specijalizirane katoličke agencije, poput Međunarodne katoličke komisije za migracije sa sjedištem u Ženevi, zatim tu su razne druge agencije i službe poput Jesuit refugee Service, Catholic Relief Service, Secours Catholique i druge, koje surađuju s nacionalnim vladinim i

nevladinim organizacijama, a posebno s Visokim povjereništvom za izbjeglice (UNHCR) Ujedinjenih naroda. Papinski dikasteriji poput »Cor Unum« i Vijeće za dušobrižništvo selitelja i turista ne samo da izdaju proglase i dokumente nego organiziraju i skupove o problemima migranata i izbjeglica, kakav će biti npr. onaj od 1. do 4. 2. 1993. u Budimpešti s temom »O pastoralu migranata iz i među zemljama Istočne Europe«, kao i Okrugli stol sazvan od stalnog promatrača Svete Stole pri Ujedinjenim narodima u New Yorku, nadbiskupa Renata Martina povodom objavljivanja dokumenta »Izbjeglice – izazov solidarnosti«, 9. i 10. 3. 1993. na kojem je sudjelovao i generalni tajnik Ujedinjenih Naroda dr. Boutros Ghali, Visoki komesar za izbjeglice gospođa Sadako Ogata, razni drugi uglednici iz cijelog svijeta, a poziv u New York stigao je i našem Vijeću Biskupske konferencije za hrvatsko iseljništvo.

HRVATSKI CARITAS – STRUKTURE

a) Poslovni odbor BKJ osnovao je u prosincu 1989. »Središnji odbor Caritasa Biskupske konferencije Jugoslavije« koji je bio nadležan za biskupijske caritase (tada u osnivanju) na području cijele Jugoslavije, ali su slovenske biskupije odmah odbile s njim surađivati. U Odboru su bili predstavnici svih metropolija, redovnika, redovnica i inozemne pastve.

b) Od 1. 1. 1993. Središnji odbor Caritasa BKJ više ne postoji, nego se zove HRVATSKI CARITAS, koji je organiziran na načelima Statuta Hrvatskog caritasa, kako su ga usvojili hrvatski biskupi na svom zasjedanju 9. 6. 1992. A na jesenskom zasjedanju 7. 10. 1992. hrvatski su biskupi usvojili okvirni nacrt na temelju kojega će pojedine biskupije napraviti Statute svojih biskupijskih caritasa.

c) Dne 22. 12. 1992. kardinal Kuharić, u svojstvu predsjednika Hrvatske biskupske konferencije, poslao je Ministarstvu rada, socijalne skrbi i obitelji Republike Hrvatske službenu »Obavijest« o osnivanju Hrvatskog caritasa i zatražio da se na temelju Zakona o humanitarnoj pomoći, kao pravna osoba registrira Hrvatski caritas i jedanaest biskupijskih caritasa katoličkih biskupija u Republici Hrvatskoj.

d) Ostaje otvoreno pitanje kakvu će crkveno-pravnu formu dobiti tri biskupijska caritasa Republike Bosne i Hercegovine, što ovisi o odnosima Hrvatske biskupske konferencije s Katoličkom Crkvom u BiH, no u našem svakodnevnom radu biskupijski caritasi Sarajeva, Mostara i Banjaluke ne samo da imaju jednaki tretman kao i jedanaest caritasa u Hrvatskoj, nego im u sadašnjim nevoljama pomažemo još više.

ZBRINJAVANJE PROGNIKA I IZBJEGLICA

A. Početne akcije

a) U samom početku srpske agresije na Hrvatsku, u ljeti 1991. god., Središnji odbor Caritasa BK povezo se s hrvatskim župama i misijama u iseljeništvu u organiziranju novčane i materijalne pomoći za prognanike u Hrvatskoj, a također s Caritasom Internationalis i Caritasom Europe i pojedinih zemalja. Tada su mnogi izbjeglice iz Hrvatske tražili utočište u BiH gdje je još vladao mir i tada su dijecezanski caritasi te Republike svesrdno pomagali.

b) Kad je u prosincu 1991. hrvatska Vlada osnovala Ured za prognanike i izbjeglice, prišlo se sustavnom i organiziranom zbrinjavanju prognanika iz Hrvatske, a zatim izbjeglica iz BiH i drugih republika bivše Jugoslavije. I predsjednik Caritasa Biskupske konferencije, odnosno Hrvatskog caritasa, članom je Upravnog Vijeća tog Vladinog ureda.

c) Svi su dijecezanski caritasi, a potom i sve veći broj novoosnovanih župnih caritasa, organizirali dijeljenje hrane, odjeće, higijenskog materijala i drugih potrebnih stvari. Taj rad ne stagnira, nego se sve bolje organizira, iako se već primjećuju znaci umora.

B. Suradnja s međunarodnim humanitarnim ustanovama

a) Imamo kontakte i surađujemo s agencijama Ujedinjenih naroda: UNHCR, UNICEF, WHO, Međunarodni Crveni križ...

b) Može se reći da smo u dnevnoj vezi s Caritasom Internationalis, Caritasom Europe, caritasima pojedinih zemalja i biskupija, čak i župa...

c) Gotovo svakog dana dolaze nam predstavnici raznih nevladinih humanitarnih ustanova iz cijeloga svijeta, traže informacije, nude suradnju.

d) Sve je više i delegacija raznih vlada koje, uz posjet predstavnicima hrvatskih vlasti, žele čuti i vidjeti što radi Caritas. Preko njih smo u vezi s raznim ambasadama i konzulatima u Zagrebu.

C. Neke konkretne akcije

a) Glavna briga je još uvijek doprema i raspodjela humanitarne pomoći: hrana, lijekovi, odjeća, obuća, higijenske stvari. U tome sada svojim akcijama prednjače inozemni caritasi s velikim količinama hrane i ostaloga, posebno Deutscher Caritasverband, Austrijski caritas posebno s akcijom »Nachbar in Not«, Caritas Europe (ujedinjene razne zemlje), Švicarski caritas, Talijanski caritas i iz drugih europskih zemalja. Predstoji velika pomoć američke vlade preko Američkog caritasa (Catholic Relief Service): oko 6.500 tona hrane, za više milijuna USD lijekova – hrana uglavnom za BiH.

Treba naglasiti da pomoć hrvatskih župa i misija u inozemstvu, kao i raznih drugih iseljeničkih organizacija i dobrotvornih odbora, i nadalje uspješno djeluje, posebno u slanju hrane, ali i ostaloga.

b) Medicinska pomoć ide u više smjerova: snabdijevanje caritasovih ljekarni lijekovima iz donacija (Ljekarna Caritas u Zagrebu u tri je mjeseca izdala besplatno lijekove na više od 11.000 receptata), a takvih je ljekarni sve više. Nešto lijekova kupujemo i kod Plive, koja, opet, uzvraća bogatim donacijama; preko Caritasa su mnoga ratišta u Hrvatskoj, i sada u BiH, bila snabdjevena nužnim lijekovima; ne mali broj sanitetskih vozila došlo je na ratišta i u razne zdravstvene ustanove; velike količine lijekova i sanitetskog materijala dobio je preko Caritasa Glavni stožer saniteta Republike Hrvatske, a i danas ono što nije prikladno za caritasove ljekarne daje se bolnicama – ortopedska kolica, veće količine zavoja, raznih aparata; Caritas posreduje i kod nabavljanja skupih medicinskih aparata za razne ambulante i zdravstvene ustanove. Upravo predstoji akcija Američke vlade za nabavu veće količine lijekova u zapadnoj Europi i Hrvatskoj – sve preko Caritasa.

c) Obnova porušenih kuća

Ne samo pojedine vlade u svijetu (npr. Njemačka s 50 milijuna DM), nego sve više i caritasi pojedinih zemalja ili biskupija, sustavno organiziraju obnovu srušenih kuća diljem Hrvatske: njemački, talijanski, švicarski, austrijski, francuski caritasi – u velikim projektima na jednom mjestu (talijanski Caritas u obnovu Jarmine investira 5 milijuna USD): Tu su Talijani dali prve inicijative: kumstva, rapporti solidali, slijedili su ih Nijemci, Austrijanci i Francuzi. Razumije se da su to tek početne akcije, samo u mjestima koja su pod kontrolom hrvatskih vlasti, još ništa nije u tom smislu poduzeto na području BiH, jer se tamo još ratuje, no i to će uskoro doći na red.

d) Žrtve nasilja, naročito žene, pobudile su veliko zanimanje u svijetu: Caritas je upravo bombardiran – traže informacije, pitaju što smo poduzeli, nude novac za projekte. Nažalost, zbog zatvorenosti i suzdržanog stava Muslimana, niti možemo doći do pravih podataka koliko takvih slučajeva ima i gdje su (u Hrvatskoj Vlasti imaju potpunu dokumentaciju za samo stotinjak slučajeva), niti možemo napraviti veće projekte koje su inozemne vlade i caritasi spremni podržati. Ipak, tu neke inicijative postoje, posebno kod zagrebačkog Caritasa.

e) Sudjelovanje na raznim međunarodnim susretima o izbjeglicama i prognanicima je jedna od redovitih dužnosti Hrvatskog caritasa, a na te skupove budu pozivani i dijecezanski caritasi. Osim što to obično urodi dobrim plodom još veće pomoći, prilika je i za uspostavljanje osobnih kontakata i za širenje istine o Hrvatskoj. Obično za takve susrete pripremimo dosta informacija o prilikama kod nas.

f) Primanje stranih delegacija je svakodnevna pojava. To su ili predstavnici Caritasa iz pojedinih zemalja ili biskupija; ili predstavnici raznih humanitarnih ustanova: ili predstavnici vlada i parlamenata; vrlo često novinari i TV reporteri; ili biskupi i predstavnici pojedinih biskupskih konferencija; ili naši svećenici i socijalni radnici iz inozemstva koji dopremaju pomoć, razni pojedinci sa svih

strana svijeta; sve više dolaze i dušobrižnici UNPROFORA. U Hrvatskom caritasu na Kaptolu 1 nema dana da bude bez stranaca s kojima treba razgovarati, organizirati im razne posjete i obilaskе, a često ih zadržimo i kod stola. Iako ne u tolikoj mjeri, strane delegacije dolaze i k biskupijskim caritasima, a nerijetko žele vidjeti kako funkcioniraju i župni caritasi. Te su delegacije vrlo važne, iako valja priznati da je to vrlo naporno i da treba biti spreman voditi razgovore na više jezika, u čemu je naš personal, osobito časne sestre, dobro verziran.

g) Općenito se smatra da Hrvatska nije bila dobro pripremljena za medijski rat i da premalo informacija šalje u svijet. To vrijedi i za našu Crkvu, tj. Hrvatsku biskupsku konferenciju, koja još uvijek nema posebna Ureda za tisak. Hrvatski je caritas od početka rata na našim prostorima nastojao putem faxesa poslati što više informacija u svijet, posebno o problemu prognanika i izbjeglica, a to činimo i danas preko tri faxesa koje imamo. No, ni to nije dovoljno, jer još uvijek u svijetu ima toliko dezinformacija (npr. događaji u svezi s oslobađanjem Masleničkog mosta).

h) Tu se odmah nameće pitanje dovoljnog broja zaposlenih, bilo u Hrvatskom bilo u biskupijskim caritasima. U najnovijem broju Glasa Koncila od 31. 1. '93. koordinator njemačke karitativne pomoći u Hrvatskoj i BiH g. Wolfgang Odendahl u tom kontekstu kaže: »Problem je nedostatak osoblja u Hrvatskom caritasu. Nemaju dovoljno osoblja. Trebalo bi imati dva ili tri puta više, jer posao koji obavljaju tako je velik da jedan svećenik s jednom časnom sestrom i eventualno jednim činovnikom jednostavno to ne može obaviti. Čudi me da uz tako malo osoblja koje u caritasima imaju, caritas uopće funkcionira. Moram im se diviti jer uspijevaju obavljati ogroman posao« (GK br. 5/93. str. 6).

Iako nećemo reći da smo mučenici, ipak valja otvoreno reći da bi svi direktori biskupijskih caritasa trebali biti oslobođeni svih drugih dužnosti, te da se rad caritasa ne može oslanjati samo na volontere. Iako smo daleko i od pomisli da pokušamo imitirati rad caritasa na Zapadu, gdje je namješteno tisuće i tisuće ljudi, ipak će u budućnosti trebati stvari postaviti na solidne temelje, što bez dovoljnog i kvalificiranog kadra nije moguće.

i) Sekcije inozemnih caritasa pri Hrvatskom caritasu su stvar ne samo zanimljiva, nego nadasve praktična. Nije uvijek riječ o nekoj fiksnoj organizacijskoj strukturi, no već više mjeseci imamo pri Hrvatskom caritasu stalne predstavnike caritasa iz Njemačke, Italije, Austrije i Švicarske, a sada se priprema i predstavništvo Sjedinjenih Američkih Država (Catholic Relief Service). Uspjeli smo u zgradi na Kaptolu 26 otvoriti ne samo urede za računovodstvo i logistiku, nego i za spomenute inozemne caritase, te ured za Caritasovu ljekarnu (jedino je talijanska sekcija na Kaptolu 1), a očekujemo da će nam uskoro svoje stalne predstavnike poslati i francuski Secours Catholique. Vidljivo je koliko je dragocjena stalna prisutnost predstavnika njemačkog Caritasa, koji u isto vrijeme radi i u Uredu humanitarne pomoći njemačke vlade u Zagrebu.

D. Smještaj i prehrana izbjeglica i prognanika

a) Smještaj prognanika i izbjeglica u Hrvatskoj jest prvenstvena briga Ureda za prognanike i izbjeglice hrvatske Vlade: u hotele, radnička odmarališta, dvorane, kod obitelji i u izbjegličkim logorima ili naseljima. Caritas tu može samo pripomoći, izaći u susret u pojedinim hitnim slučajevima, pobrinuti se osobito za djecu ili bolesne, ali teret zbrinjavanja i smještaja stotina tisuća pada na državu.

b) Prehrana je također u nadležnosti države, ali u tome je Caritas vrlo aktivan, preko svojih dijecezanskih i župnih centara za dijeljenje. Ne samo da hranu dobivaju sami ti nesretnici, nego i obitelji koje su ih primile. U nekim sredinama dijecezanski caritasi hranom snabdijevaju i hotele i odmarališta u kojima su izbjeglice, također i škole i đачke domove ili zdravstvene ustanove s djecom s oštećenjem, također javne kuhinje.

c) Ne smije se zaboraviti da rapidno raste broj socijalno ugroženih pojedina i obitelji koji nisu izbjeglice ni prognanici. Dapače, neki misle da je ovima posljednjima bolje nego stotinama tisuća s vrlo malim prihodima, osobito umirovljenicima. Nema sumnje, Caritas mora i njima priteći u pomoć, što se i čini.

d) Dok se govori o smještaju i prehrani, ne treba zaboraviti ni druge potrebe izbjeglica i drugih ugroženih. Mnogima su potrebni odjevni predmeti kojih u našim skladištima ima u dovoljnoj količini, ali su rijetki župni caritasi koji tu robu hoće preuzeti i organizirati na svom području raspodjelu. Ljudi nas pitaju za odjevne predmete, a mi ih upućujemo na mjesne župe koje najčešće nemaju robe, i to zato što s time ima puno posla i što treba prostorije. Imamo dovoljno robe ne samo za prognanike i izbjeglice, i još uvijek nam iz inozemstva nude velike količine što ne možemo prihvatiti, jer su nam skladišta premalena, troškovi transporta visoki, a župni caritasi to nerado primaju.

e) Odlazak izbjeglica iz BiH u inozemstvo ne ide preko Caritasa. Odbili smo prijedloge inozemnih caritasa da mi sređujemo dokumente za odlazak u druge zemlje, kako to čine neki caritasi. Npr. američka nam je vlada preko ICMC u Ženevi ponudila da preuzmемо sređivanje svih formalnosti za slanje u USA oko tisuću bosanskih logoraša u Karlovcu, no to nismo prihvatili jer je riječ, uglavnom, o muslimanima i vrlo brzo bi nas fundamentalisti optužili da mi, katolici, šalјemo muslimane u prekomorske zemlje, a Hrvate iz BiH zadržavamo ovdje. Slično je i s ponudama raznih caritasa i drugih iz Zapadne Europe – da posređujemo oko slanja bosanske djece u inozemstvo. Sve smo ih upućivali na Ured za prognanike i izbjeglice Republike Hrvatske.

E. Paralelni »caritasi«

Poznato je da ima više humanitarnih i karitativnih udruženja i grupa koje su vrlo aktivne a nisu formalno caritas niti se tim imenom smiju služiti, što ne znači da ne smiju djelovati i pomagati.

a) Redovničke karitativne ustanove su tu najpoznatije, posebno franjevačke, ali su manje-više sve redovničke zajednice vrlo aktivne u pomaganju prognanika, izbjeglica i drugih, posebno one koje imaju svoje članove u hrvatskim misijama u inozemstvu.

b) Postoje u Crkvi razna udruženja, poput »Kapi dobrote« i drugih, koja imaju za svrhu pomagati određenim kategorijama pučanstva, koja su službeno registrirana kod države i priznata od Crkve.

c) Ima čitav niz inicijativa, npr. »Prijatelji Međugorja«, koje su razgranate po cijelom svijetu i koje dopremaju veliku pomoć.

d) Na bazi lokalpatriotizma i u vezi sa zavičajnim klubovima; pojedini hrvatski svećenici u inozemnoj pastvi ili u župama mjesne Crkve puno pomažu upravo svojem rodnom kraju.

e) Ima svećenika u inozemstvu koji u svojim misijama organiziraju velike akcije pomoći koju šalju prvenstveno preko raznih državnih ustanova Republike Hrvatske, a u posljednje vrijeme osobito mnogo pomažu BiH.

Sve te akcije su hvalevrijedne, ali bi, vjerojatno, bile još uspješnije kad bi bile usklađene s Hrvatskim caritasom i dijecezanskim caritasima.

F. Dokument »Izbjeglice – izazov solidarnosti« i naš Caritas

Ne treba mnogo razmišljati da bi se došlo do zaključka da su »Cor Unum« i »Papinsko vijeće za dušobrižništvo selitelja i turista« prošle godine izdali dokument »Izbjeglice – izazov solidarnosti« potaknuti činjenicom velikog broja prognanika i izbjeglica upravo ovdje, na našim prostorima. Nažalost, sastavljači teksta budno su pazili da to ne spomenu, nego su nastojali ostati na općim načelima, iako su, ipak, na jednom mjestu »pogriješili« i spomenuli palestinske izbjeglice. Znamo da su dokument potpisali za »Cor Unum« kardinal Etchegaray, a za Papinsko Vijeće nadbiskup Cheli. I dok se za kardinala može reći da je u ovom ratnom vremenu dvaput bio u Hrvatskoj, za nadbiskupa Chelija kao i za sve njegove brojne suradnike u Papinskom vijeću to se ne može reći. Uostalom, po mojem mišljenju, katolički biskupi diljem svijeta premalo su pokazali solidarnosti s napaćenom Crkvom u Hrvata i nisu joj dali dovoljno moralne potpore. I opet iznosim svoje osobno mišljenje: ta otvorena i javna moralna potpora izostala je i kod važnih dikasterija Svete Stolice. Pri tom ne treba posebno isticati izvanrednu pozitivnu ulogu Svetog Oca Ivana Pavla II. jer svi znamo kako za nas osjeća i što za nas čini, na čemu smo mu duboko zahvalni.

A što se tiče spomenutog dokumenta, posebno njegova IV. poglavlja: Ljubav Crkve prema izbjeglicama, mislim da bez lažne skromnosti mogu reći da je tu Crkva u Hrvata, a posebno Hrvatski caritas i dijecezanski caritasi – kao i sve druge humanitarne i karitativne inicijative unutar Crkve – dosta dobro odgovorili očekivanjima Dokumenta, a ako se još posebno uzme u obzir prava eksplozija ljubavi i požrtvornosti hrvatskih katoličkih misija u inozemstvu, onda je naša Crkva učinila i čini više nego bi itko u velikom katoličkom svijetu mogao

i zamisliti (uspūt: samo zauzimanjem Hrvatske katoličke misije u Speyeru u Njemačkoj, u Hrvatsku i BiH poslano je 236 kamiona pomoći)!

G. *Budućnost Hrvatskog caritasa*

Budući da je Hrvatski caritas, kao i novoosnovani dijecezanski caritasi, tek u počecima svojeg djelovanja (ako se izuzme dugogodišnje plodonosno djelovanje Caritasa u Zagrebu), pred nama stoje veliki zadaci i očekivanja i nade koje u nas polažu narod i, još uvijek, prognanici i izbjeglice. I zato će trebati:

- nastaviti s dopremom humanitarne pomoći u hrani i drugim stvarima;
- razvijati i usavršavati projekte obnove porušenih naselja;
- pomagati pri povratku kućama prognanika i izbjeglica;
- usavršavati strukture Caritasa, posebno sa sposobnim osobljem;
- razvijati nove aktivnosti u poslijeratnom razdoblju;
- educirati osoblje, dobrovoljce, animirati javnost;
- razvijati i produbljivati veze s inozemnim caritasima.

ZAKLJUČAK

Možda neće biti naodmet završiti ovo izlaganje citatom iz uvodnika Večernjeg lista od 3. 1. 1993. pod naslovom: *Crkva u Hrvata u godini 1993. na strani poniženih* (iz pera Darka Pavičića):

»Kako je rat još zadan kao okvir za promišljanje svega oko nas, prva je od pretpostavki budućeg crkvenog djelovanja karitativna djelatnost, dobava i distribucija humanitarne pomoći preko 'Caritasa' izbjeglicama i prognanicima, pa i sve većem broju socijalno ugroženih stanovnika, koji po brašno, šećer, krumpir, toplu zimsku odjeću dolaze u 'Caritas'. Crkva će, dakle, na taj način izvan svakoga novoga gospodarskog i socijalnog programa Šarinićeve ili bilo koje buduće vlade amortizirati sve veću društvenu bijedu, bez obzira na porijeklo bijednika... S prognanicima će se među prvima vraćati svećenik, koji će, ako treba, boraviti u baraci, kako je rekao kardinal Kuharić, što znači da Crkva ne želi slučaju prepustiti sudbine mnogih koji će se kad-tad početi vraćati na svoja opustošena ognjišta... Siromašni, opljačkani, invalidi, prestrašeni, neodlučni, svi oni koji su zbog tko zna čega bačeni na marginu društva trebali bi u 1993. naći razumijevanje u krilu Crkve.«